

Шукалова Д. Д.
студентка 4 курсу 2 групи
Слідчо-криміналістичний інститут
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ОСОБЛИВОСТІ ПОВЕДІНКИ ЖЕРТВ ЗЛОЧИНІВ

Ключові слова: віктимність, віктимна поведінка, жертва, криміногенність середовища, кіберпростір.

Анотація. В тезах розглянуто визначення віктимної поведінки та її особливості. Встановлено факти, які впливають на поведінку жертви та наслідки впливу цих факторів. Визначені моделі поведінки жертв злочинів.

Аннотация: В тезисах рассмотрено определение виктимного поведения и его особеннности. Установлено факты, которые влияют на поведение жертвы и последствия влияния этих факторов. Определены модели поведения жертв преступлений.

Ключевые слова: виктимность, виктимное поведение, жертва, криминогенность среды, киберпространство.

Summary: In theses examined the definition of victim behavior, features of this behavior is considered. Facts are established that affect the victim's behavior and the effects of these factors. Identified models of behavior of victims of crime.

Keywords: victimization, victim behavior, victim, criminogenic environment, cyberspace.

Концепція можливого ризику стати жертвою злочину є доволі поширеною, а також перспективною для подальшого дослідження. За стабільних умов життя такий для пересічного громадянина ризик є малоімовірним, а тому для перетворення ризику на реальну загрозу має відбутися підвищення рівня віктимності.

Віктимість як явище – це властивість особи наражатися на небезпеку злочинних посягань за певних ситуацій чи внаслідок дії інших осіб [4, с. 8]. Соціальна діяльність особи не може бути безпечною через те, що вступаючи у різного роду соціальні зв'язки, відносини між людьми, схильними до злочинів, особа автоматично піддається небезпеці заподіяння посяганнями шкоди своїм правам. Звідси, всі учасники суспільних відносин перебувають в уразливому стані перед злочинними посяганнями та набувають віктимність. Загальновизнано, що структурними елементами віктимності є: особа жертви, її соціально-психологічні деформації, поведінка жертви, її взаємодія зі злочинцем в певній ситуації тощо [4, с. 9]. У зв'язку з цим слід детальніше розглянути віктимну поведінку. Поведінка визначається як зовнішній динамічний прояв активності осіб. Змістом людської поведінки є соціальна взаємодія. Соціальна поведінка зазвичай унормована та підлягає правовій і моральній оцінці. Психічна регуляція поведінки відбувається на двох рівнях: свідомому та підсвідомому. Юридичне значення має лише свідомо-вольова поведінка. У психології ж поведінка тлумачиться як будь-які прояви зовнішньої активності: рухи, дії, вчинки, висловлювання тощо.

Слід наголосити, що віктимна поведінка – це дії чи бездіяльність особи, що зумовили вибір її у ролі жертви та стали приводом для вчинення злочину в конкретній життєвій ситуації [2, с. 126]. Віктимна поведінка стає небезпечною з урахуванням особливостей місця, часу та сценарію розвитку подій перед

вчиненням злочину. Така поведінка привертає увагу злочинця, зумовлює вибір жертви та стає приводом для вчинення злочину проти конкретної особи, яка виявилася досить уразливою. За моментом виникнення така поведінка, за загальним правилом, передусе вчиненню злочину. Люди здебільшого стають жертвами злочинів раптово. При вступі в однотипні суспільні відносини щоразу існує ризик зіткнутися із злочинцем, які використовують необачливу поведінку інших суб'єктів соціальної взаємодії. Обравши жертву, злочинці підштовхують її до ролі постраждалого шляхом зближення з нею, відволікання уваги, залякування тощо. Головною метою є отримання тимчасової влади над жертвою, зміна її мислення та поведінки в потрібному напрямі. Психологічна неготовність людей особисто зіткнутися із злочинним посяганням, неготовність до непередбачуваного розвитку подій перетворює людей на жертв злочинів [2, с. 127]. Частіше за все роль жертви виконує сторона, яка не очікувала порушення своїх прав і свобод, виявилася не готовою їх захищати при взаємодії з іншими особами, хоча зазначена взаємодія має ризик протиправних посягань та елементи непередбачуваності. Відповідно до вчення А. Маслоу, в системі потреб людини безпека займає другу позицію після фізіологічних потреб. Потреба людини в безпеці виражається через свободу від страху перед злочинцями, передбачуваність свого буття, відсутність тривоги за майбутнє та інше. У стабільних ситуаціях потреба у безпеці проявляється тільки у м'яких формах, наприклад: консервативна поведінка уникання невинуватих ризиків та інше. Однак у стресових, екстремальних ситуаціях потреба у безпеці починає переважати та спонукає організм до боротьби з небезпекою [5]. Необхідно сказати, що віктимна поведінка особи також пов'язана із взаємодією суб'єкта з несприятливим середовищем перебування чи проживання. Уразливий стан щоразу виникає в особі під час знаходження на незнайомій території. В таких випадках злочинці розраховують на раптовість посягання, неможливість впізнати нападника та відсутність у особи досвіду поведінки в таких ситуаціях. Криміногенність середовища залежить від географічного розташування місця проживання. Наприклад, ризик стати жертвою в населених пунктах з високим рівнем злочинної інтенсивності на сході та півдні України є вищим, ніж в населених пунктах центральної та західної частин України. Ризики віктимізації також залежать і від зосередження проживання правопорушників в окремих районах населеного пункту [1, с. 164].

Зауважимо, що потужним фактором зростання антропогенної небезпеки є інтенсивне переміщення суспільного життя у кіберпросторі. А саме, знеособлення спілкування користувачів Інтернету, відсутність врегулювання їх поведінки правом, відчуття безкарності та інше значно підвищують рівень віктимогенних загроз для користувачів інформаційно-телекомунікаційних мереж. До цього також слід додати те, що через Інтернет та ЗМІ поширюється негативна інформація, наприклад, про нерозкриті злочини, зростання рівня злочинності, яка у свою чергу призводить до формування у людей негативного образу та зростання рівня недовіри до правоохоронних органів, схильність покладатися на несприятливий розвиток подій. Така інформація сприяє також й формуванню комплексів та фобій у людини, розвитку страхів та безнадії, а отже, перетворює людину на жертву

обставин і недобрих намірів інших учасників суспільних відносин.

Існують дві найпоширеніші моделі поведінки жертв злочинів: 1) яка призводить до потрапляння у криміногенні ситуації з необережності; 2) яка створює такі ситуації умисними діями [2, с. 130].

Розглянемо першу модель, яка є найбільш поширеною у повсякденному житті. Переважно, йде мова про необачливу та легковажну поведінку, яка здебільшого притаманна жертвам корисливих злочинів. Віктимна поведінка включає в себе три прояви активності: вербальну, невербальну та фізичну. Вербальна активність жертви виражається у поширенні про себе інформації, що може стати цікавою для злочинців. Наприклад, факти про спосіб життя та форми дозволя, інформація про нерухоме та рухоме майно на праві власності та інше. Поширення подібної інформації є досить небезпечним для особи, бо це сприяє плануванню злочинів. Невербальна акти поведінки полягають у комунікації без слів [2, с. 131]. Злочинці добре орієнтуються у невербальній поведінці потенційних жертв. Наприклад, за жестами, мімікою та іншими знаками невербальної поведінки вони можуть буквально “прочитати наміри і думки”, майже безпомилково вирізнити потрібний типаж жертви серед натовпу. Фізична складова віктимної поведінки полягає у недотриманні або у неналежному дотриманні правил особистої та майнової безпеки.

Отже, підсумовуючи усе вищезазначене, слід наголосити на наступному. Не всі особи стають жертвами злочину в результаті віктимної поведінки, певна частина людей випадково опиняються в ролі потерпілих. Однак саме віктимна поведінка, найчастіше, перетворює особу на об’єкт злочинних посягань. Через таку поведінку ззовні проявляються деформації свідомості та волі жертви. Віктимна поведінка сприяє виникненню чи реалізації умислу на вчинення злочину проти конкретної особи за певних умов. До того ж особа не стає жертвою злочину доки не потрапить у поле зору злочинця. Велика кількість людей лише формально дбає про свою безпеку, сподіваючись на сприятливий перебіг обставин.

Список використаних джерел:

1. Головкін Б. М. Як стають жертвами злочинів. Проблеми законності. Харків. Вип. 136. 2017. С. 161-172;
2. Головкін Б. М. Віктимна поведінка жертв злочинів. Проблеми законності. Харків. Вип. 135. 2016. С. 124-135;
3. Корягіна А. М. Визначення взаємовідносин жертви та злочинця. Науковий вісник Ужгородського національного університету, 2017. № 43. С. 131-134.
4. Головкін Б. М. Віктимність як основна категорія віктимології / Б. М. Головкін // Журнал східноєвропейського права. – 2015. - № 20. – С. 6-13.
5. Маслоу А. Мотивация и личность / А. Маслоу ; пер. А. М. Татлыбаевой. Санкт-Петербург : Евразия, 1999. 352 с.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, асист. К.Д.Кулик

**Міністерство освіти і науки України
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
Кафедра кримінології та кримінально-виконавчого права**

**Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності
імені академіка В. В. Сташиса
Національної академії правових наук України**

ПРОТИДІЯ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ І КОРУПЦІЇ

**Матеріали XIX Всеукраїнської наукової конференції
з кримінології
для студентів, аспірантів та молодих вчених**

(м. Харків, 2 грудня 2019 р.)

**За загальною редакцією
професора *А. П. Гетьмана* і професора *Б. М. Головкина***

**Харків
«Право»
2019**

УДК 343.9.02:328.185
П83

Редакційна колегія:
д-р юрид. наук, проф. А. П. Гетьман;
д-р юрид. наук, проф. Б. М. Головкін;
канд. юрид. наук, доц. О. В. Ткачова;
канд. юрид. наук, доц. О. В. Таволжанський;
зав. лабораторії Ю. Г. Бойко

П83 **Протидія** організованій злочинності і корупції : матеріали XIX Все-
укр. наук. конф. з кримінології для студентів, аспірантів та молодих
вчених (м. Харків, 2 груд. 2019 р.) / за заг. ред. А. П. Гетьмана і Б. М. Го-
ловкіна. – Харків : Право, 2019. – 232 с.

ISBN 978-966-937-837-8

ISBN 978-966-937-837-8

© Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, 2019
© НДІ вивчення проблем злочинності іме-
ні академіка В. В. Сташиса Національної
академії правових наук України, 2019
© Оформлення. Видавництво «Право», 2019

Наукове видання

ПРОТИДІЯ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ І КОРУПЦІЇ

Матеріали XIX Всеукраїнської наукової конференції з кримінології
для студентів, аспірантів та молодих вчених

(м. Харків, 2 грудня 2019 р.)

За загальною редакцією
професора *А. П. Гетьмана* і професора *Б. М. Головіна*

*Матеріали друкуються в авторській науковій
та літературній редакції*

Відповідальний за випуск *Б. М. Головін*

Оригінал-макет виготовлено на кафедрі кримінології
та кримінально-виконавчого права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
(61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77, ауд. 89)

Підписано до друку з оригінал-макета 28.11.2019.
Формат 60×84 ¹/₁₆. Папір офсетний. Гарнітура Times.
Обл.-вид. арк. 16,92. Ум. друк. арк. 13,49. Вид. № 2348.
Тираж 60 прим.

Видавництво «Право» Національної академії правових наук України
та Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
вул. Чернишевська, 80а, Харків, 61002, Україна
Сайт: www.pravo-izdat.com.ua
E-mail для авторів: verstka@pravo-izdat.com.ua
E-mail для замовлень: sales@pravo-izdat.com.ua

Свідцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції — серія ДК № 4219 від 01.12.2011 р.

Виготовлено у друкарні ФОП Дуюнова Т. В.
Тел. (057) 717-28-80